

Zdeněk Kratochvíl: **Předsokratoci archaické doby**

(předběžná verze 17. 8. 2012)

Výběrový kurz na FF UK v zimním semestru roku 2012 / 2013

Úterý od 15:50 v místnosti 217, nám. Jana Palacha, dvouhodinovka

Anotace:

Základní problémy rané předsokratovské filosofie v kontextu ostatních myšlenkových proudů řecké archaické doby (náboženství, epiky, lyriky, vznikající přírodovědy). Tedy od „mudrců“ – přes Mílétány a Xenofana – po Hérakleita, byť kvůli kontextům musíme začít Homérem.

Výklad se pokusí vyvarovat anachronismů, například respektem k žánru a důrazem na původní pojmosloví, nicméně musí diskutovat také pozdější školní tradici. Sumu takovéto tradice představuje faktograficky bohatá kniha pánů Kirka, Ravena a Schofielda, se kterou budeme polemizovat (zvláště pokud jde o koncept „generativní substance“).

Atestace:

Zkouška na konci semestru na základě přednášek a domluveného rozsahu literatury.

Hodnocení nebude závislé na názorové blízkosti, ale na znalosti pramenů.

Základní literatura: (další je v souboru „Literatura“)

Kirk, Raven, Schofield: *Předsókratovští filosofové*. Praha: OIKOYMENH 2004, str. 11 až 275.

Díogenés Laertios: *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. Pelhřimov 1995².

Z. Kratochvíl: *Mezi mořem a nebem (Odkaz iónské archaické vnímavosti)*. Mervart 2010.

Hynek Bartoš: *Očima lékaře*. Mervart 2006, str. 11 až 105.

Radim Kočandrle: *Anaximandros z Míléty*. Mervart 2010.

Z. Kratochvíl: *Délský potápěč k Hérakleitově řeči*. Mervart 2006.

<http://www.fysis.cz/presokratoci/vstup/3DK.htm>

Podrobný sylabus:

1) Předsokratice archaické doby = filosofičtí autoři před vznikem (slova) filosofie

Otázky chronologie, zachování, žánru (před vznikem slova filosofie), interpretace, typy postav. Historické a výtvarné paralely. Souvislost mezi představami o světě (*kosmos*) a společnosti (*polis*). Pozdější doxografie, zvl. Diogenés Laertios a „Áetios“. Nemáme realistické životopisy. Edice pramenů: problémy souhrnné edice Diels-Kranz, novější edice jednotlivých předsokratiků. Výkladová literatura antická a novodobá, zvláště: Platón, Aristotelés, Kléméns z Alexandrie, Hippolytos, Simplikios, Heidegger, Cherniss, Vlastos, Kahn... Problémy s aristotelskými výklady a referáty: „počátky“, „prvky“, „substance“ (viz i Kirk-Raven-Schofield).

2) Epika a lyrika

Homérské eposy (*Íllias*, *Odyseia*). Podrobnější výklad koncentrické a bipolárně stavěné metafory kosmu při popisu Achilleova štítu, *Ilias* XVIII,478–608. Zlomky homérských básníků (např. u Platóna). „Homérské hymny“, zvl. na Apollóna (Kynaithios z Chiu, snad jedna z předloh pro klasický koncept theorie). Hésiodova *Theogonie*, generace bohů (116-129). Vliv i kritika Homéra a Hésioda ve filosofii. Povaha řeckého náboženství.

Zdroje a charakter řecké lyriky. Kritická funkce lyriky: Alkaios (později také Xenofanés). Archilochos, bohémský básník „srdce“ a vln. Lyrický koncept „nouze“ (*améchanie*, *améchaneia*), Theognis. Solón: koncept lidské ontogeneze. Analogie, přejímky a kritiky lyrických motivů v předsokratovské filosofii.

3) Mudrci a mytografové

Legendy o „sedmi mudrcích“ jsou z pozdější antiky. Kategorie „mytografů“ je až novodobá školní, ale s návazností na Aristotela (*Metaphysica* XIV, 4, 1091b8 = Ferekýdés A 7).

Legendy o sedmi mudrcích, různé výčty jmen, například v: Diogenés Laertios I, 13; I, 41-42. Poprvé u Platóna: *Protagoras* 342e4 - 343b7, *Charmides* 164d3-165a7. „Poznej sebe sama!“

Plútarchův výklad: *O delfském E* 17-18, p. 391f - 392e. Thalés v sapienciální tradici.

„Thalétovy zpívané výroky“ jako ozvěna lyrické tradice?

Epimenidés z Knóssu: muž boží, mýty, krétské motivy, epická astronomie. Ferekýdés ze Syru: muž boží, svérázná náboženská reforma očištného stylu, duše.

Hypotéza o dvou větvích filosofie: Diogenés Laertios I,13: východní od Thaléta a Anaximandra, západní od Ferekýda a Pýthagory.

4) Zrození „iónských trojčat“ (přírodovědy, historie, filosofie), Mílétané, Thalés

K „iónským trojčatům“ patří ještě geografie, meteorologie, astronomie.

Thalés jako geometr, přírodovědec a snad i filosof: věta o rovnoběžkách, o podobnosti trojúhelníků, měření vzdáleností; měření gnómónem?, astronavigace, pohyblivost (magnetit, jantar); duše jako pohybující se, primordiální vlhkost, voda?

Astronom Kleostratos z Tenedu. Anaximandrův spis, patrně nejstarší naučná próza.

Anaximandros jako geograf (A 1,2; A 6). Historik Hekataios z Mílétu.

5) Anaximandros jako astronom, meteorolog a trochu i biolog

aaa

6) Anaximandros jako filosof

Diference (protiklad). Vyrovňování výchylek. Cykly. Kosmy?

B 1; A 9; B 2; B 3

K pochopení Aristotelova nepochopení pomocí hypotézy o „středním prvku“: Ídaios, Kleidémos, Xúthos.

Pojetí diferencí a možné vztahy Anaximandros – Hérakleitos; Anaximandros – pýthagorejci archaické doby. Různé výklady Anaximandra – nebo jenom různá pokračování společné starší tradice?

7) Anaximenes

Vzduch. Pneuma. Duše. Meteorologická metafora. Dehonestující „příklad“ B 1. Možná předloha pro pozdější peripatetické „zřetřování“ už u Anaximena: „rozvolněné“ (*chalaron*).
Astronomie.

Přežívání vzdušné metafory u Anaxagory a Diogena z Apollónie?

8) Xenofanés:

Satirik, elegický básník. Jeden bůh (křesťanská parafráze Klémenta z Alexandrie). „Skeptická“ přírodověda (geologie, fosílie).

9) Hérakleitos

Žánr spisu, styl a jazykové prostředky. Diference (protiklady). Metafora spící – probuzený; nechápaví – rozlišující podle přirozenosti; nepřítomní – přítomný. Kritika konzumní společnosti. *Fysis*.

10) Hérakleitos

Kosmos. Jedno. Božské.

11) Ohlédnutí za diferencemi kosmu

Hérakleitovské (a možná i mílétské) motivy u tragiků (zvl Sofoklés: *Oidipús*), v textu *Papyru Derveni* a v hippokratovském korpusu.

Otázka využití dobré (a ne pouze peripatetické) zachovalosti Hérakleitova textu a analýzy jeho výrazových prostředků pro výklad ostatních předsokratiků.

Pýthagorejce (a orfiky) necháváme na raně klasickou dobu, protože z archaické od nich a o nich máme jen žalostná torza, byť v ní mají svůj původ.